

นกกกระเรียนไทย

โดย นายแพทย์ บุญส่ง เลขะกุล

รักอมตะของนกกกระเรียน สาเหตุของการสูญพันธุ์

เป็นนกที่อายุยืนเลี้ยงง่ายที่สุดชนิดหนึ่ง ใครจะเลี้ยงดีหรือไม่ดีอย่างไร นกนี้ก็ดูไม่เดือดร้อนเท่าไร เป็นนกที่มีความสูงที่สุดในเมืองไทย นกนี้เวลาขึ้นขึ้นอย่างธรรมดา หัวของมันจะสูงมาก สูงกว่านกอื่น ๆ ในเมืองไทย สูงราวๆ ศิระษะของพวกเรา ขนาดตัวของมันก็โตไม่น้อย แต่ยังเป็นรองนกกะคราม หรือ Greater Adjutant ในเรื่องความใหญ่ของตัว แต่นกที่มีชื่อในภาษาไทยว่า นกกกระเรียน ได้เปรียบกว่าในเรื่องความสูง

นกกกระเรียนในเมืองไทยมีเพียงชนิดเดียวที่เราเห็นกันในเขาดินวนาเท่านั้นเอง นกกกระเรียนชนิดนี้ฝรั่งเรียกว่า Sarus Crane ชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Grus antigone* นกกกระเรียนนี้มีลักษณะสำคัญที่ต่างจากนกกกระเรียนอื่น ๆ คือ มันมีปากสั้นกว่านกกกระเรียนอื่น ๆ มาก บนหัวและส่วนบนของคอเป็นหนังเกลี้ยงๆ สีแดงสดระยิบระยับ แล้วมีขนอยู่อย่างขนแมวอย่างประปราย ขนตามลำตัวสีสวาดหรือสีเทา ขาและเท้าทั้งสองก็เป็นสีชมพูอ่อนๆ น่าดู

นกนี้มีในอินเดียและพม่าเหมือนกัน แต่ในพม่านั้นเขายังมีนกกพวกเดียวกันนกกกระเรียนนี้อีก 2 ชนิด คือ นกกกระเรียนยุโรป และ เดมัวเซลครน (Demoiselle Crane) ทั้งสองชนิดนี้ไม่มีหัวแดงคอแดงเหมือนนกกกระเรียนไทยเลย แต่น่าสังเกตว่า นกกกระเรียนยุโรปนั้นมันวางไข่ทางเมืองหนาวในไซบีเรีย มันวางไข่ที่นั่นในฤดูร้อน แต่พอถึงฤดูหนาวมันบินอพยพมาหากินถึงแอฟริกา ถึงอินเดียและพม่า ส่วนนกกกระเรียนเดมัวเซลครนก็เหมือนกัน ฤดูร้อนขึ้นไปวางไข่ในไซบีเรีย แต่พอถึงหน้าหนาวมันบินลงมาหากินในอินเดียและพม่า ทั้งสองชนิดนี้บินมาหมดทุกทิศแต่ที่พม่าเท่านั้นเอง ยังไม่เคยพบในเมืองไทยเลย

นกกกระเรียนหัวแดงคอแดงของเรานั้นมันผสมพันธุ์วางไข่ในเมืองไทยนี้เอง ไม่ได้อพยพเร่ร่อนมาจากไหน สมัยเมื่อข้าพระเจ้ายังหนุ่มๆ อยู่ที่นี่ ข้าเจ้าเคยเห็นนกนี้บ่อยครั้ง เคยเห็นตามท้องทุ่ง ตามป่าบางแห่ง บางครั้งก็เคยได้ยินเสียง “แกรๆ” อยู่บนท้องฟ้า เสียงร้องของมันดังมาก ดังอย่างกับเสียงแตรฝรั่ง บางครั้งก็ได้ยินเสียงมันร้องในขณะที่มันบินอยู่บนท้องฟ้าสูงๆ จนเกือบมองไม่เห็นตัว

แต่นับตั้งแต่สมัยปืนลูกกรด “จุดสองสอง” ได้เกิดมาแพร่หลายกันในเมืองไทยแล้ว นกอันสวยงามน่าดูน่าชมนี้ก็กลายเป็นเป้าของปืน “จุดสองสอง” จนเกือบจะหมดพันธุ์ไปเลย ข้าพเจ้าไม่ได้พบเห็นนกกนี้ใกล้ๆ กรุงเทพฯ หรือใกล้ๆ เมืองใหญ่ต่อไปอีกเลย

ทำไมชาวอินเดียจึงถือ ไม่ยิงนกนี้

นกนี้ในอินเดีย ชาวบ้านชาวเมืองเขาถือกันเคร่งไม่ยิงเลย นกนี้จึงเชื่องมาก ฉะนั้นจึงได้พบเห็นได้ชมกันบ่อยกว่าในเมืองไทยมาก ทำไมชาวอินเดียจึงถือและหวงแหนไม่ฆ่าไม่ยิงนกนี้เลย นี่เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งพวกเราอาจจะรู้ไว้บ้าง

นกนี้ตามปกติเรามักเห็นมันไปไหนไปกันเป็นคู่ๆ เป็นคู่ผู้เมีย นกนี้มีชีวิตน่าสรรเสริญ น่าเชื่อถือเอามาเป็นตัวอย่างสำหรับในคนเราก็มันเป็นนกตัวเดียวใจเดียว เมื่อมันตัดสินใจครองคู่กับตัวไหนแล้วมันซื่อสัตย์ต่อกันมาก ไปไหนไปด้วยกัน ไม่ทำเป็นพอม่ายเมียผลอและแม่ม่ายผัวผลอ อย่างในคนเรา มันไม่ยอมเปลี่ยนตัวเปลี่ยนฝากันอีกต่อไป

เรื่องชวนเศร้าของนางนกระเรียน

ข้าพเจ้าไม่เคยยิงนกนี้เลย และจะไม่ยอมผลอไปยิงนกอันมีใจงามนี้เด็ดขาด ข้าพเจ้ายังจำเหตุการณ์ที่ข้าเจ้าได้พบเห็นเมื่อข้าพเจ้ายังหนุ่มๆ อยู่ได้ดี ครั้งนั้นไปเที่ยวที่สวิ หมูพร ผู้ใหญ่บ้านที่นั่นเล่าให้ฟังว่า เมื่อ 3 - 4 วันที่แล้วมานั้น แกลไปพบ นกกระเรียนคู่หนึ่งในท้องทุ่ง แกลก็ยิงเสียตัวหนึ่งแต่ไม่ตายทันที มันพยายามวิ่งหนีไป อีกตัวหนึ่งที่ไม่โดนยิงนั้นตกใจเสีย ปีนกิ่งบินหนี บินไปได้หน่อยหนึ่งไม่เห็นคู่บินตามมาก็หวนกลับมายังคู่ แล้ววิ่งลงไปคลอกับคู่ของมัน ผู้ใหญ่บ้านวิ่งตามมา ยิงซ้ำตัวที่จับซึ่งวิ่งล้ำหลังคู่ของมันอยู่อีกนัดหนึ่งตายอยู่กับที่ นางนกที่วิ่งนำคู่ของมันนั้นตกใจเสียป็นกิ่งบินหนีไปได้หน่อยหนึ่งแล้วกลับบินวนเวียนมาที่เดิมอีก พยายามจะบินลงมาที่ซากคู่ของมัน แต่ก็ไม่กล้าเข้าใกล้ เพราะเด็กที่ไปด้วยกับ ผู้ใหญ่บ้านนั้นกำลังเอาเชือกผูกนกที่ยิงได้นั้นเพื่อหาคอนกลับบ้าน

ผู้ใหญ่ตั้งใจจะยิงนกกระเรียนตัวที่เหลืออีก แต่พอดีกับลูกปืนหมด จึงแบกนกที่ยิงได้นั้นกลับบ้าน นางนกตัวเมียก็บินวนเวียนตามซากคู่ของมันเรื่อยมายังหมู่บ้าน และตลอดเวลา 2 - 3 วันต่อมา มันก็เที่ยวเดินร้องเรียกคู่ของมันแกรๆ ตามริม ทุ่งข้างบ้าน มันท่องเที่ยวร้องเรียกคู่ของมันอยู่เรื่อยไม่เป็นอันหากินเลย ผู้ใหญ่บ้านแกลได้ความคิดขึ้นมา แกลก็เอาหนังและขนของนกกระเรียนซึ่งแกลตกตากแดดเอาไว้และยังคู่เป็นตัวที่อยู่ขึ้นไปวางไว้ในทุ่งนา แล้วทำบ่วงดักจึงไปรอบๆ ซากนกนั้น พอคนเดินออกมาจากซากนกนั้น ได้ไม่นาน นางนกตัวเมียก็เดินเข้ามาหาซากคู่ เลขถูกบ่วงคล้องติดอยู่ที่นั่นเอง ผู้ใหญ่บ้านก็รีบไปปลดบ่วง แล้วนำนกนี้มายังบ้านตัวเอง ตั้งใจว่าจะเอาไปถวายวัด เพราะตัวแกลเองก็ซักจะรู้สึกเศร้าใจ จะเชือดคอแกลกินเสียก็ทำไม่ลง

อนุสรณ์แห่งคู่ผู้ตัวเมีย

เรื่องความซื่อสัตย์ในคู่ผู้ตัวเมียของนกนี้ ข้าพเจ้าได้ยินเขาเล่าต่อมามากหลายรายด้วยกัน เรื่องนี้ในอินเดียเขารู้เรื่องกันดี ฉะนั้นชาวบ้านชาวเมืองในอินเดียจึงถือไม่ยอมยิงหรือกินนกใจงามนี้เลย คนใหญ่คนโตคนร่ำรวยหลายคนในอินเดียขอเลี้ยงนกนี้ไว้ในลานบ้านหรือในสวนของตน คล้ายกับว่าเลี้ยงไว้เป็นอนุสรณ์หรือเป็นเครื่องเตือนใจในความซื่อสัตย์ของคู่ผู้ตัวเมีย แต่ในเมืองเราที่มีเลี้ยงๆ กันไว้ในบ้านเจ้าใหญ่ชายโตนั้น คงจะเป็นเพราะเลี้ยงไว้ดูเล่นเพื่อความสวยงาม หรือเพราะว่ามันร้องเพราะมากกว่า เท่าที่เห็นมาในเมืองไทย ถ้าบ้านไหนเลี้ยงนกชนิดนี้แล้วบ้านนั้นมักจะมีเมียเล็ก ๆ หลายๆ คนจนต้องจดบัญชีหางว่าวกันเลยทีเดียว

มันเกี่ยวพาราสิกันอย่างไรเอ่ย

นกนี้เวลาถึงฤดูผสมพันธุ์ มันจะมีการเกี่ยวพาราสิกันอย่างน่าดู คือมันจะกางปีกอันยาวใหญ่ของมันมาข้างหน้า เดินเข้าไปหากันก้มหัวโศ่งให้กัน แล้วก็เดินหรือกระโดด หรือบินขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่รอบ ๆ คู่ของมัน ในระหว่างมันเดินมันราอยู่ มันจะร้องเสียงแหลมยังกะเสียงแตรทรัมเป็ตไปด้วย การเดินการรำในการเกี่ยวพาราสิของมันเหล่านี้เป็นภาพที่น่าดูที่สุด

การเกี่ยวพาราสิอย่างนี้ มันทำทุก ๆ ปี ปีละหลาย ๆ วัน จนกระทั่งมันพ้นระยะฟักจัดจึงจะเลิกทำ มันไม่ได้ทำเฉพาะแต่ในตอนที่หนุ่มสาวเริ่มมาเจอมาพบกันครั้งแรกครั้งเดียวอย่างในคนเท่านั้น

มันทำรังที่ไหนเอ่ย

การทำรังของนกนี้ก็แปลก ครั้งแรกข้าพเจ้านึกว่ามันจะทำรังบนต้นไม้สูงอย่างพวกนกกระสาต่าง ๆ เพราะมันก็เป็นนกที่บินได้เก่งมากแต่กลับตรงกันข้าม เพื่อนของข้าพเจ้าคนหนึ่งในเมืองฝาง ทางเมืองเหนือ ลงมาบอกข้าพเจ้าว่า เขาเคยเก็บ

ไข่นกกระเรียนได้ เขาเล่าว่ามันทำรังบน โศกหรือบนดินที่อยู่บริเวณกลางบึงใหญ่ ๆ รังนี้ทำด้วยใบหญ้าใบกอกหลายอย่าง
คาบมากองรวม ๆ ไว้นิ่งสูงชันตั้ง 2-3 ฟุต แล้วทำให้นุ่มตรงกลาง จึงวางไข่

ไข่ของมันมักจะมีเพียง 2 ฟอง อย่างมากที่สุดก็เพียง 3 ฟอง เป็นสีเขียวจาง ๆ ซีด ๆ บางทีก็เป็นสีชมพูอ่อนจาง ๆ บางทีก็มี
จุดสีน้ำตาลหรือสีม่วงจาง ๆ บางทีก็เห็นไม่ชัด การฟักไข่นั้นส่วนมากตัวเมียเป็นตัวฟัก แต่ตัวผู้ก็ไม่ได้ทิ้งห่างเหิน ตัวผู้
พยายามวนเวียนมาอยู่เป็นเพื่อนตัวเมียอยู่เรื่อย ๆ เวลาไข่ฟักเป็นตัว ตัวผู้ก็ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลลูก เลี้ยงลูก และหาอาหารมา
ให้ลูก ๆ ต่อไป นิสัยของนกนี้ดู ๆ แล้วน่าชมเหลือเกิน สมควรที่จะเป็นเชื่องอย่างกับพวกฟอมาขเมียผลอทั้งหลายเป็นอย่าง
ยิ่ง

นกนี้ในเมืองไทยเวลานี้หายากมาก เพราะนักเลงปืนจุดสองสองยิงเล่นกันจนเกือบจะหมดพันธุ์หมดเมืองไทยแล้ว
ทางทะเลสาบสงขลาและพัทลุงยังมีเหลืออยู่บ้าง ไม่มากนัก การสูญเสียนิสัยของนกนี้นั้นเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก ลูกหลาน
ของเราไม่มีวันที่จะได้ชมนกอันสวยงามนี้ต่อไปอีกแล้ว พ.ร.บ. สงวนพันธุ์สัตว์ป่าเท่านั้นที่จะมาครอบคลุมและรักษา
ทรัพยากรของชาติเหล่านี้ไว้เป็นมรดกของลูกหลานชาวไทยต่อไปได้.

ที่มา : <http://www.friendsofdrboonsong.org/index.php?lay=show&ac=article&id=538988348&Ntype=1>